

KIJKEN NAAR CULTUUR OP TELEVISIE

- TV3 en de kritiek -

Scriptie, december 2004
Master Journalistiek en Media, variant Research & Redactie
Universiteit van Amsterdam

drs. Jurgen van Gessel
Studentnummer 8819793
Scriptiebegeleiding dr. Martina Roepke

INHOUDSOPGAVE

	blz.	
Hoofdstuk 1 Inleiding	1	
1.1 De premiëre van TV3	1	
1.2 Vraagstelling	2	
1.3 Methode	2	
Hoofdstuk 2 Reacties op kunst en cultuur op televisie	4	
2.1 TV3 in de media	4	
2.2 Republica: een parallel in België	4	
2.3 Stimuleringsfonds	5	
Hoofdstuk 3 Kunst en cultuur op televisie in theorie	7	
3.1 Cultuur en massa	7	
3.2 Postmodernisme	7	
3.3 Cultuur en sociale klassen	8	
3.4 Strijdtoneel	9	
3.5 Cultuuruiting of programma	10	
3.6 TV3 in het strijdperk	11	
Hoofdstuk 4 Drie gesprekken	12	
4.1 Inleiding	12	
4.2 Oscar van der Kroon	12	
4.3 Cornald Maas	14	
4.4 Wim de Jong	17	
Hoofdstuk 5 TV3 en de theorie - conclusie	20	
5.1 Open armen?	20	
5.2 Onbenulligheid	20	
5.3 Buitengesloten	21	
5.4 Fundamentele verschillen	22	
5.5 TV3 in 2005	23	
Lijst van geraadpleegde literatuur		24
INLEIDING		Hoofdstuk 1

1.1 De premiëre van TV3

Het dagelijks cultuur-, media- en lifestylemagazine *TV3* (NPS) beleefde op 26 april 2004 zijn premiëre. Het was toen ruim vijftien jaar geleden dat op de Nederlandse publieke televisie dagelijks een cultuurprogramma te zien was. De bedoeling van *TV3* is een brutaal en uitdagend programma te zijn dat elke zweem van

gezapigheid en saaiheid probeert uit te bannen. Presentatoren van het programma zijn afwisselend Matthijs van Nieuwkerk en Haddasah de Boer, en vaste onderdelen zijn een gesprek met een hoofdgast, korte culturele nieuwtjes, een korte reportage en een bijdrage van een van vijf vaste deskundigen¹.

De NPS kreeg vooraf veel enthousiaste reacties op het initiatief, vooral uit de kunstsector. Maar vanaf het moment van de presentatie van *TV3* tijdens het NPS-congres *Bauer zingt Bach*² (vûÛr de eerste uitzending), troffen veelal giftige pijlen de programmamakers en de omroep. Schutters waren vooral televisierecensenten, mediajournalisten, enkele kijkers en collega-programmamakers. De kritiek spitste zich vooral toe op het toen geÛntroduceerde format van het programma. Samengevat kwam het erop neer dat de verwachting was dat het programma geen ruimte zou bieden voor een respectvolle, diepgaande benadering van kunst en cultuur. Die kritiek klonk door in de recensies van de uitzendingen van *TV3*, dat elke werkdag van 19.30 uur tot 20.00 te zien was op Nederland 3³.

In *de Volkskrant* verscheen van de eerste vier uitzendingen van *TV3* een (negatieve) recensie - dat betekent bijna een week lang alleen *TV3* in de televisierubriek van de krant. Een citaat uit de vierde recensie door Wim de Jong in die week luidt:

‘Het kan een heel particulier misverstand zijn, maar ik had bij TV3 echt een heel urgent, dwars, hip, spannend en jong soort televisie verwacht. En dan krijg je in de eerste week Gijs Scholten van Aschat over zijn midlife-crisis, Paul Jambers over zijn nieuwe zeilboot, en Marco Borsato over zijn koninklijke medaille en zijn goede werken voor de Derde Wereld. Met daar tussendoor een enkel gefilmd dingetje van een jonge tv-verslaggever, waarin tot dusver ook maar heel weinig eigenzinnigheid, creativiteit en durf viel te bespeuren. Hoe kan dat nou?’ (*de Volkskrant*, 30 april 2004)

De opmerkingen van Wim de Jong zijn typerend voor de veelheid en variatie aan - vooral negatieve - kritiek die *TV3* ten deel viel in de eerste weken van uitzending. Er was kritiek van technische aard (het programma was te vol, te druk en te oppervlakkig), op het format (een half uur zou sowieso te kort zijn om kunst en cultuur te kunnen behandelen en de invalshoek zou te eenzijdig zijn), de lage kijkcijfers (naar *TV3* kijken dagelijks tussen de 100.000 en 200.000 mensen) en op

¹ IK, AUTEUR VAN DEZE SCRIPTIE, WAS EERST ALS STAGIAIR EN LATER ALS REDACTEUR VERBONDEN AAN DE REDACTIE VAN *TV3* IN HET KADER VAN DE MASTER RESEARCH EN REDACTIE (UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM).

² *BAUER ZINGT BACH*, NPS-CONGRES, DONDERDAG 18 MAART 2004, ARTIS, AMSTERDAM

³ DE UITZENDINGEN VAN *TV3* WAREN OP NEDERLAND 3 OP WERKDAGEN VAN 19.30 TOT 20.00 UUR VAN 26 APRIL TOT EN MET 2 JULI, EN VAN 19.00 TOT 19.30 UUR VAN 23 AUGUSTUS TOT EN MET 1 OKTOBER 2004.

de promotiecampagne⁴ rond het programma (te pretentiefus en arrogant).

Televisiecriticus Hans Beerekamp in *NRC Handelsblad* schreef met een omweg net zo kritisch over het programma meteen op de dag na de eerste (van in totaal bijna tachtig) uitzendingen:

'[...] Je zou het ook de ideale, compromisloze mix van hoge en lage cultuur kunnen noemen. Over de eerste aflevering van het dagelijkse cultuurmagazine TV3, waarin de NPS precies die mix beoogt, wil ik weinig zeggen, behalve dat het nog niet gelukt is. Je zou de schoolkranthumor en de krampachtige toon gemakkelijk kunnen honen, maar het is te vroeg voor een echte recensie.' (*NRC Handelsblad*, 27 april 2004)

1.2 Vraagstelling

In deze scriptie wil ik de aard van de reacties in de media op *TV3* gebruiken als casus in een kort onderzoek naar de houding van de media in Nederland ten opzichte van cultuur op televisie in het algemeen.

Veel cultuurprogramma's op de Nederlandse televisie hebben een opvallend korte levensduur en krijgen relatief veel negatieve aandacht; de oorzaken daarvan zijn divers. Die variëren van het vertrek van eindredacteur of presentator, onenigheid over het format, tot tegenvallende kijkcijfers en marktaandeelen (*Kunst en cultuur op televisie*, 2000). In dit betoog wil ik in aanvulling hierop nagaan hoe de media en de mediakritiek omgaan met cultuurprogramma's op de Nederlandse televisie.

In het vervolg wil ik de vraag onderzoeken of cultuur op televisie inderdaad extra veel en/of extra kritische media-aandacht ten deel valt. Is dat inderdaad zo, waar gaat het dan eigenlijk om? Welke verwachtingen hebben critici en kijkers van cultuur op televisie? En welke criteria hanteren zij bij het beoordelen ervan?

1.3 Methode

Het rapport *Kunst en cultuur op televisie* (2000) van het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties⁵ behandelt twee vragen. De eerste vraag is wat de Nederlandse televisie op 'dit moment' - dat wil zeggen: in 2000 - aan kunst en cultuur doet. De tweede vraag is wat de meest geschikte manier is om kunst op televisie te brengen.

Het antwoord op de eerste vraag geeft auteur EsmÈe Schilte via een uitgebreid kwantitatief onderzoek. Het resultaat is een uitputtend overzicht van genres en programma's; dit overzicht valt buiten het bestek van dit betoog.

Maar de tweede vraag - wat is de meest geschikte manier om kunst op televisie te brengen? - is om twee redenen wel relevant voor mijn onderzoek. Ten

⁴ DE CAMPAGNE BESTOND VOORAL UIT LANDELIJKE VERSPREIDING VAN POSTERS MET DE KREET 'EINDELIJK!' BOVEN DE PORTRETTEEN VAN DE PRESENTATOREN MATTHIJS VAN NIEUWKERK EN HADASSAH DE BOER.

⁵ VERDER: HET STIMULERINGSFONDS.

eerste komt dezelfde vraag in dit onderzoek aan de orde, en ten tweede kan ik dezelfde methode toepassen als de onderzoekster van het Stimuleringsfonds. In tien gesprekken - met negen eindredacteuren van kunstmagazines en Ën regisseur - bespreekt zij het beeld van het kunstmagazine in het algemeen en de vraag welke rol de televisie kan spelen bij het toegankelijk maken van de kunsten voor een breed publiek.

In mijn onderzoek kan ik ook aansluiten bij de methode die Martijn Mewe hanteert in zijn afstudeerscriptie met de titel *Cultuur in Hilversum - Een onderzoek naar de cultuurprogrammering van de publieke omroep* (Vakgroep Film- en Televisiewetenschap, Universiteit van Amsterdam, 1997). Naast literatuuronderzoek doet hij verslag van tien gesprekken met betrokkenen bij het cultuurbeleid op televisie. Het gaat hem om netmanagers, directeuren en bijvoorbeeld verschillende hoofden van afdeling cultuur, met wie de auteur onder andere praat over het cultuurbeleid van de omroepen en de culturele programmering in de toekomst. Het onderwerp van Mewe staat vrij ver af van het onderwerp van dit betoog, maar zijn methode - de combinatie van literatuuronderzoek en interviews - strookt met die in het Stimuleringsfondsrapport van EsmËe Schilte Ën met de voorgenomen aanpak in het huidige onderzoek.

Voor het beantwoorden van de vraagstelling zal ik in hoofdstuk 2 een inventarisatie maken van reacties op kunst en cultuur op televisie. In het vervolg analyseer ik het wetenschappelijk en maatschappelijk discours rond cultuur op televisie (hoofdstuk 3) en plaats ik mijn onderzoek in een theoretisch kader. Aan de hand van beknopt literatuuronderzoek zal ik toelichten hoe er over de maatschappelijke rol en de culturele betekenis van televisie is na gedacht.

In hoofdstuk 4 doe ik verslag van gesprekken met de eerste eindredacteur van *TV3*, Oscar van der Kroon; met de televisierecensent van *de Volkskrant*, Wim de Jong; en voormalig eindredacteur van VPRO's cultuurmagazine *De Plantage*, voormalig televisierecensent van *de Volkskrant* en medewerker van *TV3* Cornald Maas. In de hoofdstukken 5 en 6 analyseer ik hun visies in het licht van het theoretisch kader van hoofdstuk 3.

Hoofdstuk 2 REACTIES OP KUNST EN CULTUUR OP TELEVISIE

2.1 TV3 in de media

De aandacht in de media voor *TV3 vûÛr* en tijdens de eerste uitzendperiode van 26 april tot 2 juli 2004 was intensief en vooral negatief. De lancering van *TV3* viel samen met het debuut van nog twee programma's over cultuur: *Terug naar Oegstgeest*, een boekenprogramma van de AVRO (op 23 april 2004), en *Kaft* - eveneens over boeken - van RTL4 en ECI (op 4 april 2004). Maar die programma's kregen voor en tijdens de uitzendingen veel minder aandacht dan *TV3*.

In de kranten⁶ verschenen over *Kaft* 38 artikelen (waaronder vier aankondigingen van de uitzending van de dag). *Terug naar Oegstgeest* geeft 51 treffers, waarvan 19 aankondigingen in het televisieoverzicht. *TV3* spant in alle opzichten de kroon: 212 documenten bevatten het trefwoord 'TV3'; 48 daarvan zijn aankondigingen in het televisieoverzicht van de dag.

Over een nieuw populair-wetenschappelijk programma van de VARA in die periode - *Nieuwslicht* - verschenen 39 kranten- en tijdschriftenartikelen, in 16 gevallen zijn dat aankondigingen. De eerste uitzending van *Nieuwslicht* vond plaats op 24 april 2004.

Zelfs als je corrigeert voor het feit dat *TV3* dagelijks te zien is en de andere drie programma's wekelijks, is de aandacht voor *TV3* groot. Dit is des te opvallender als je realiseert dat de belangrijkste klacht rond kunst en cultuur op televisie is dat het veel te weinig kijkers trekt: waarom zo veel aandacht voor een weinig bekeken programma?

2.2 Republica: een parallel in België

In België stond in het najaar van 2004 een cultureel televisiemagazine bloot aan kritiek die vergelijkbaar is met de kritiek op *TV3* in Nederland. Op 2 september 2004 was voor het eerst het culturele magazine *Republica* te zien op de publieke zender Canvas. Het programma heeft doelstellingen die sterk lijken op die van *TV3*: *Republica* wil sympathiek en laagdrempelig zijn. In een promotietekst van het programma staat: '*Het programma wil streng selecteren in en inventief rapporteren over cultuur in alle maten en gewichten, smaken en kleuren (...) met onthullende uitspraken, frisse originaliteit en controversie.*'⁷ Presentator Lieven Vandenhoute verlaat '*als een cultureel Kuifje (...) vaak de gangbare culturele*

⁶ DE CIJFERS ZIJN HET RESULTAAT VAN HET ZOEKEN OP PROGRAMMATITEL IN HET KRANTEN- EN TIJDSCHRIFTENARCHIEF VOOR DE OMROEP, DIGIDOC. GEKEKEN IS NAAR EEN PERIODE VAN EEN JAAR ROND DE EERSTE UITZENDPERIODE VAN DE VIER PROGRAMMA'S INCLUSIEF VOORUITBLIKKEN EN AANKONDIGINGEN OP DE UITZENDDAGEN ZELF; HIER VAN 1 JULI 2003 TOT EN MET 2 JULI 2004.

⁷ [HTTP://WWW.PACINFO.BE/TV/NEWPRO/NAJAAR2004/CANVASREPUBLICA02092004](http://www.pacinfo.be/tv/newpro/NAJAAR2004/CANVASREPUBLICA02092004)

paden om zijn tegendraadse visie op cultuur wereldkundig te maken.’⁸

In de Belgische krant *De Tijd* verschijnt op 16 september 2004 een uitgebreide analyse van de discussie over cultuur op televisie, die in België weer in alle hevigheid is losgebarsten met de komst van *Republica*. Televisieprogramma’s die cultuur dichterbij de mensen moeten brengen, lijken telkens weer tot mislukken gedoemd, aldus de krant. Naar de eerste uitzending van *Republica* keken maar 27.800 mensen.

Volgens een hoogleraar mediacultuur die in *De Tijd* aan het woord komt, lijkt een programma als *Republica* op maat gesneden van cultuurbarbaren. Een communicatiespecialiste betoogt dat de mensen die je wilt bereiken met een programma over cultuur vaker van huis zijn en sowieso minder televisie kijken, en dat *Republica* daarom zijn doel voorbijschiet.

De programma-adviseur van Canvas brengt daar tegenin dat televisie weliswaar ongeschikt is voor pure cultuurprogramma’s, maar dat het als surrogaat kan fungeren voor degenen die niet zelf kunnen gaan kijken. De hoogleraar mediacultuur vindt dat berichtgeving over cultuur als nieuws moet worden opgevat, net zoals dat bij sport gebeurt; cultuur is belangrijk voor iedereen, iedereen krijgt ermee te maken. Cultuur is nieuws, zegt hij.

De communicatiespecialiste zegt in het artikel verder dat het niet altijd hapklare brokken moeten zijn. Tegenwoordig is het uitgangspunt dat het publiek alleen leuke dingen wil zien, maar volgens haar is dat een paternalistische misvatting. Kunst met een grote ‘K’ kan perfect aanslaan op televisie, zij het in het juiste jasje.⁹

Het commentaar op en de krantendiscussie naar aanleiding van *Republica* in België zijn in grote mate vergelijkbaar met de discussie over *TV3* in Nederland. De reacties op beide programma’s geven aanleiding te analyseren welke gemeenschappelijke achtergrond die reacties hebben.

2.3 Stimuleringsfonds

Aandacht voor cultuur op de Nederlandse televisie komt ook uit andere hoek dan die van mediaredacties, cultuurdragers, mediadeskundigen, televisierecensenten en omroepen. In 2003 bestond het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties vijftien jaar. Het fonds stimuleert de totstandkoming van culturele omroepproducties en de discussie over cultuur op televisie. De wettelijke opdracht van het Stimuleringsfonds luidt in het kort:

‘het verstrekken van financiële bijdragen ten behoeve van de ontwikkeling en vervaardiging van programmaonderdelen die van bijzondere Nederlandse culturele aard zijn en die, naar het oordeel van het bestuur, bijzondere programmaonderdelen zijn met een hoogwaardig artistiek

⁸ [HTTP://WWW.CANVAS.BE](http://www.canvas.be), ONZE PROGRAMMA’S, REPUBLICA

⁹ ‘REPUBLICA’ OP CANVAS SCHIET ZIJN DOEL VOORBIJ - ‘LICHTVOETIGHEID SCHRIKT ECHTE CULTUURLIEFHEBBERS AF’, P. 18, DE TIJD, 16 SEPTEMBER 2004.

*gehalte.*¹⁰

In het beleidsplan¹¹ van het Stimuleringsfonds voor de periode 2005-2008 meldt het fonds de mogelijkheid te gaan onderzoeken steun te verlenen aan een programma over kunst en cultuur, dat het midden moet vinden tussen enthousiasmeren en schoonheidservaring op zichzelf. Volgens de huidige statuten kan zo'n programma - *'waarbij men dadelijk denkt aan een dagelijks of wekelijks magazine'* - niet door het fonds ondersteund worden. Het beleidsplan verscheen na de eerste aankondigingen van TV3, maar voor de eerste uitzendingen. In elk geval kun je concluderen dat TV3 volgens het Stimuleringsfonds in een behoefte voorziet.

'Bij een adequaat ingerichte publieke omroep hoort een programma dat de kijker op een vaste plaats, in een consistente vorm die niet jaarlijks of zelfs maandelijks verandert, inzicht geeft in de vele kunst- en cultuuruitingen die Nederland biedt: high & low, gesubsidieerd en ongesubsidieerd. Daarover is nu in het programma-aanbod nauwelijks enigszins verdiepende samenhangende informatie te vinden.'

Ook in de jubileumbundel van het Stimuleringsfonds, *De antenne van Belbal* (2003), is volop aandacht voor kunst en cultuur op televisie. De samenstellers vroegen onder andere aan negen kunstenaars hoe hun ideale kunstprogramma er uitziet. In zijn bijdrage aan de bundel analyseert televisierecensent Walter van der Kooi (*De Groene Amsterdammer*) het klimaat waarin (publieke) televisie functioneert:

'De wijze waarop ze zich met kunst en cultuur bezighoudt - die zelf scheppend, doorgevend, bevorderend, becommentariërend, aanprijzend, kritiserend zijn - maakt daar onderdeel van uit.'

Van der Kooi schrijft dat het Stimuleringsfonds erin geslaagd is (kwaliteits)televisie tot onderwerp van discussie te maken. De bundel is in zijn ogen zowel een aanzet tot als een onderdeel van die discussie. Ook signaleert hij een klimaatsverandering: alle auteurs van bijdragen aan *De antenne van Belbal* treden televisie serieus tegemoet als doorgever en als schepper van kunst en cultuur.

Aan het einde van zijn analyse stelt Van der Kooi desondanks dat er een *'betrekkelijke onverschilligheid'* heerst onder kunst- en cultuurminnaars jegens televisie. Zijn verhaal eindigt met een sombere blik op kunst- en cultuur op televisie. Zelfs prachtige buitenlandse producties of de beste Nederlandse dramaseries komen er bekaaid vanaf, in elk geval wat kijkcijfers betreft:

'...tegen desinteresse, minachting en onverschilligheid van een kunstminnende intelligentsia valt voor geen maker, geen omroep, geen

¹⁰ DOELSTELLINGEN STIMULERINGSFONDS, STIMULERINGSFONDS, VERSIE 10 AUGUSTUS 2004, 7 OKTOBER 2004, WWW.STIMULERINGSFONDS.NL

¹¹ BELEIDSPLAN 2005-2008, IN DECEMBER 2003 AANGEBODEN AAN DE STAATSSECRETARIS VAN OC&W; STIMULERINGSFONDS, VERSIE 10 AUGUSTUS 2004, 7 OKTOBER 2004, WWW.STIMULERINGSFONDS.NL

Fonds op te knokken.'

De heftigheid van de reacties in Nederland en België en de sombere kijk van Walter van der Kooi geven volop aanleiding een analyse te maken van het discours rond kunst en cultuur op televisie. Dat doe ik in hoofdstuk 3.

Hoofdstuk 3 KUNST EN CULTUUR OP TELEVISIE IN THEORIE

3.1 Cultuur en massa

'Een dagelijks kunstprogramma op televisie voor een breed publiek is een goed idee' is een van de aanbevelingen in het rapport *Kunst en cultuur op televisie* (2000). Maar tijdens het NPS-congres *Bauer zingt Bach* - onder andere rond de vraag of je Bauer en Bach met goed fatsoen kunt onderbrengen in ÈÈn programma - betoogt essayist en columnist in *NRC Handelsblad* Bas Heijne juist tegen de popularisering van kunstprogramma's. Bas Heijne zegt:

*'Kunstprogramma's die voor iedereen zijn, zijn in feite voor niemand. Televisie is een massamedium, maar cultuur is niet voor de massa. Mensen die zo dol zijn op het mengen van low en high culture houden meestal niet van high.'*¹²

Daarmee refereert Heijne aan het onderscheid tussen 'high culture' en 'low culture', een belangrijk onderscheid dat een rol speelt bij het bepalen van de culturele betekenis van televisie. Dat onderscheid vindt zijn oorsprong in de theorieën van modernisme en postmodernisme in de politieke filosofie en de sociale wetenschappen aan de ene kant, en in de cultuur- en geesteswetenschappen aan de andere kant. Het begrip 'postmodernisme' wordt daarin voor allerlei uiteenlopende en ontwikkelingen gebruikt. Volgens Hermes en Reesink (2003) is de culturele betekenis van televisie en televisieprogramma's goed te analyseren en te begrijpen tegen de achtergrond van de discussie over modernisme en postmodernisme¹³. In de volgende paragraaf geef ik een korte begripsbepaling van modernisme en (vooral) postmodernisme.

3.2 Postmodernisme

Het begrip postmodernisme heeft veel uiteenlopende definities en wordt in verschillende disciplines toegepast. Van Dale's Groot Woordenboek der Nederlandse Taal geeft bijvoorbeeld twee definities, ÈÈn voor de bouwkunst en ÈÈn voor de filosofie en esthetica. Die laatste definitie luidt:

'cultuurstroming die de humanistische visie op een autonoom subject verwerpt en een principiële eclecticisme huldigt, zich o.a. manifesterend in het negeren van het onderscheid tussen hoge en lage cultuuruitingen en het anarchistisch combineren van elementen uit velerlei stromingen, genres, stijlen, technieken en media (...).'

In de kunstwereld zijn moderneren vooral experimenteel en kritisch ingesteld, en willen streven naar internationale, universele stijl- en uitdrukkingsvormen. Het

¹² PEKELDER, WILLEM. "LEKKER MOEILIK IS HELEMAAL NIET ERG" - CONGRES 'BAUER ZINGT BACH'.

¹³ HERMES, JOKE & REESINK, MAARTEN. *INLEIDING TELEVISIESTUDIES*. P. 118.

modernisme wortelt in het begin van de twintigste eeuw en had grote aspiraties. Sinds de jaren vijftig van die eeuw concentreren de postmodernisten zich op het belang van het kleine, het lokale en het 'hier en nu'. Zij wijzen grote verklaringen af omdat die altijd anderen onrecht aandoen¹⁴.

Hermes en Reesink (2003) schrijven dat ÈÈn van de belangrijkste kenmerken van het postmodernisme is het streven naar een radicale herziening van de hiërarchische relatie tussen Kunst met een grote 'K' en populaire of massacultuur:

*'(...) het onderscheid tussen kunst en massacultuur wordt tenietgedaan doordat elementen van beide door elkaar heen worden gebruikt.(...) Waar het hier om gaat, is dat er aan de hogere status van de serieuze cultuur ten opzichte van populaire cultuur wordt gemorreld.'*¹⁵

Televisie wordt in dit verband vaak gekenmerkt als een postmodern medium bij uitstek. De culturele betekenis van televisie verbonden aan dit begrip wordt dan ook vaak als negatief bestempeld. Volgens Hermes en Reesink is 'postmodern' in verband met televisie zelfs een scheldwoord:

*'Het verwijst dan naar gebrek aan (constante) kwaliteit en gebrek aan diepgang, en onvermogen om tot oordelen of tot onderscheid te komen.'*¹⁶

De tegenovergestelde invalshoeken van de recensies van *TV3* door De Jong en Beerekamp (zie paragraaf 1.1 De premiÈre van *TV3* en paragraaf 3.3 Cultuur en sociale klassen) reflecteren dit aspect van het postmodernistische karakter van televisie in het algemeen, en kunst en cultuur op televisie in het bijzonder.

3.3 Cultuur en sociale klassen

Een kenmerk van de huidige postmoderne periode is ook dat het vrijwel onmogelijk is geworden om een dominante stroming te herkennen in de hedendaagse cultuur, volgens Hermes en Reesink. Kenmerkend is *'de eindeloze recycling van alle voorafgaande stijlen en stromingen tegelijk en eventueel zelfs door elkaar heen.'*¹⁷

Niet alleen cultuurelementen uit verschillende perioden lopen door elkaar heen, ook de precieze herkomst van cultuuruitingen is steeds lastiger te determineren. De media - met de televisie voorop - spelen hierbij een hoofdrol, doordat zij cultuur steeds sneller en breder over wereld verspreiden. En het postmodernistische medium televisie levert nog meer onduidelijkheid ten opzichte van het verleden op: het wordt steeds problematischer een heldere grens tussen hoge en lage cultuur vast te stellen.

'Als AndrÈ Rieu de hoogtepunten van de klassieke muziek van populaire arrangementen voorziet (...) en Arjan Ederveen in zijn mockumentaries

¹⁴ IBIDEM. P. 119-120.

¹⁵ HERMES, JOKE & REESINK, MAARTEN. *INLEIDING TELEVISIESTUDIES*. P. 120-121.

¹⁶ IBIDEM. P. 118.

¹⁷ IBIDEM. P. 133.

speelt met zowel de conventies van diverse genres als van het medium zelf, dan wordt het erg arbitrair om het ene te beoordelen als serieuze cultuur en het andere als plat vermaak voor de massa.’¹⁸

De hedendaagse postmoderne cultuur doet zich aan ons voor als een lastig te ontwarren kluwen, aldus Hermes en Reesink, waarin absolute tegenstellingen hebben plaatsgemaakt voor glijdende schalen. Scherpe waardeoordelen zijn daardoor steeds lastiger vol te houden. Die verwarring is ook terug te vinden in het palet aan reacties op *TV3*, die bijvoorbeeld aan de ene kant ingaan op het gebrek aan diepgang van het programma en aan de andere kant op de keuze van onderwerpen die te veel in de *high culture* zouden liggen.

Er bestaat veel discussie over de processen die geleid hebben tot de hedendaagse postmoderne cultuur. De een wijst op het kapitalistische systeem in combinatie met technologische ontwikkelingen als belangrijkste oorzaak voor de zogenoemde ‘culturele leegheid’ die de elektronische media verspreiden. Anderen leggen de nadruk op veranderde verhoudingen tussen sociale klassen. In die visie is de scheiding tussen hoge en lage cultuur een gevolg van een specifieke historische context, van de ontwikkelingen van de samenleving in sociaal opzicht. Door de opkomst van de burgerij ten koste van de adel en geestelijkheid tijdens de Verlichting vervielen maatschappelijk verankerde privileges van die groepen. Cultuur - de schone kunsten - werd een domein bij uitstek om je te onderscheiden van het gewone volk.

De koppeling van de culturele ontwikkeling aan inzichten in economische ontwikkelingen is een thema uit het werk van de Franse socioloog Pierre Bourdieu. Hermes en Reesink benadrukken dat die koppeling van de hiërarchische verhoudingen in de cultuur aan die in de economie cruciaal zijn voor Bourdieu: cultuur dient vooral om ons te onderscheiden van anderen. Hermes en Reesink noemen de uitkomsten van het onderzoek van Bourdieu ‘verbluffend’ :

‘(...) de smaak van mensen voor allerlei zaken in het leven blijkt in hoge mate samen te hangen met de sociale klasse waartoe ze behoren, ook wanneer daar geen enkele logische of ‘natuurlijke’ verklaring voor te geven valt.’¹⁹

3.4 Strijdtoneel

Het postmoderne tijdperk heeft tot veranderingen geleid op economisch en sociaal gebied die tot op de dag van vandaag voelbaar zijn. Tegen die achtergrond kan ook de culturele betekenis van televisie worden geschetst. Volgens Hermes en Reesink hebben ontwikkelingen in de populaire cultuur nog steeds veel te maken met (machts)relaties tussen groepen mensen in de maatschappij, zoals het werk van Bourdieu laat zien. Hermes en Reesink

¹⁸ IBIDEM. P.135.

¹⁹ HERMES, JOKE & REESINK, MAARTEN. *INLEIDING TELEVISIESTUDIES*. P.136.

concluderen dat zoals omroepen en producenten strijden om de gunst van de kijkers, ook de programma's - *of beter: de discourses die zij ons daartoe voorschotelen* - dat doen op ideologisch niveau.²⁰

Jan Blokker beschrijft ter gelegenheid van het tienjarig jubileum van het Stimuleringsfonds in de bundel *Het scherm der verbeelding* (1998) hoe televisie een instrument kan zijn in die machtsstrijd:

*'(...) want televisie blijft een venster op de wereld, dus doet niet alleen aan sport en spel en show en quiz, maar - omdat het moet - zo nu en dan ook aan kunst. (...) En zoals je op de stereotoren zowel naar de Matth%ous Passion als naar Arbeidsvitaminen kunt luisteren, kun je op de videorecorder zowel een soap als een Shakespeare zien: in ieder geval zijn de vehikels de dwarsverbindingen tussen de ene wereld en de andere. Ooit bestond er een cultuurmonopolie van een welgestelde sociale bovenlaag. Dat is niet door de televisie doorbroken. De televisie heeft ervoor gezorgd dat iedereen die dat wil er maling aan kan hebben.'*²¹

Kunst- en cultuurprogramma's bewegen zich in het epicentrum van de strijd die Bourdieu, Hermes en Reesink, en Blokker beschrijven. Ook de samenstellers van het *Critical dictionary of film and television theory* (2001) noemen 'culture' een begrip dat vaak vijandigheid oproept en mensen in verlegenheid brengt, bovendien stelt Raymond Williams in het woordenboek: '*Culture is one of the two or three most complicated words in the English language*'.

In de beschrijving van het begrip cultuur gaan de auteurs ook in op het ontstaan van '*popular arts and popular culture*'. De opkomst van film en televisie verbreden in Engeland de blik op cultuur. Niet meer alleen de literatuur is onderwerp van onderzoek, maar op de helft van de twintigste eeuw kijken wetenschappers ook meer naar sommige aspecten van het leven van arbeiders. Van oudsher is cultuur verbonden met cultuurkritiek En met morale en sociale verantwoordelijkheid. Dit verband - tussen cultuur en de 'toestand' van de samenleving - is volgens het *Critical dictionary* terug te vinden in de gedetailleerde kritiek die film, televisie en muziek tegenwoordig ten deel valt. Het is niet alleen kritiek op het cultuurproduct (de film, het programma, de band) zelf, maar tegelijk ook cultuurkritiek in de breedste zin van het woord. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de intensieve kritiek op de cultuurprogramma's *TV3* en *Republica* zoals beschreven in hoofdstuk 1.

3.5 Cultuuruiting of programma

Een ander onderscheid speelt ook een rol bij de beoordeling van cultuurprogramma's. De programma's zelf kun je zien als cultuuruiting, als kunstvorm misschien. Maar cultuurprogramma's kunnen ook als 'cultuurjournaal'

²⁰ IBIDEM. P. 138.

²¹ DOORMAN, MAARTEN & ZEEMAN, MICHAËL, SAMENSTELLERS. *HET SCHERM DER VERBEELDING*. P. 134.

worden beschouwd, een informatief programma dat je op de hoogte houdt van ontwikkelingen op het gebied van cultuur. Dit onderscheid kan een rol spelen bij verwachtingen die kijkers hebben van een programma: die zullen verschillend zijn als je denkt een diepgaand cultuurproduct te gaan bekijken of een programma dat over cultuur net zo bericht als over nieuws.

Schrijfster Nelleke Noordervliet analyseert in de bundel *Het scherm der Verbeelding* (1998) verschijningsvormen van kunst- en cultuurprogramma's. Op de reguliere zenders zijn volgens haar inderdaad programma's te onderscheiden die zĳlf kunst menen te zijn en programma's die Űver kunst gaan.

In het eerste geval gaat het om programma's voor een klein publiek '*dat bereid is tot de extra inspanning die kunst nu eenmaal vergt.*'²², aldus Noordervliet. Aan de andere kant van het artistieke spectrum ziet zij de videoclips van MTV, feilloos toegesneden op de snelheid van het medium: '*Het is het moderne, bewegende equivalent van een schilderij aan de muur, waar ten onrechte op neer wordt gekeken.*'²³ Noordervliet beschouwt kunst- en cultuurprogramma's als '*een wat ongelukkige tussenvorm*'. Want televisie is niet het gelĳgende medium voor hun boodschap: '*Theater moet je in het theater zien, film eigenlijk ook in de bioscoop, muziek in de concertzaal, beeldende kunst in museum of galerie, en boeken moet je gewoon lezen*'. Volgens Noordervliet reduceert televisie al die kunsten tot nieuws of vermaak. Praten over kunst is het enige dat er nog rest:

*'Literatuur wordt een gesprek met een schrijver over zijn hoogstpersoonlijke motieven. (...) Hoewel kunst in menig opzicht strookt met het kunstmatige van de beeldbuisvorm, dwingt de noodzaak tot intimiteit kunst en cultuur in de richting van de grootste gemene kijker.'*²⁴

In *Television as a Cultural Force* (1976) schrijft David Littejohn: '*Television [...] is 'everything'. It includes not only almost all the other arts (drama, film, music, dance, visual design of many sorts), but also various forms of journalism.*' Via deze formulering rekent de auteur televisie zelf ook tot '*the arts*'; een opvatting vergelijkbaar met die van Walter van der Kooi, die zegt dat de manier waarop televisie zich bezighoudt met kunst en cultuur ook deel uitmaakt zelf 'scheppend' is (zie paragraaf 2.3 Stimuleringsfonds). Dat is een opvatting met consequenties voor cultuurprogramma's op televisie, want zo bekeken hoort een cultuurprogramma zĳlf ook tot de cultuur. Dat betekent dat je een cultuurprogramma ofwel vanuit een cultuurperspectief kunt bekijken als 'cultuurproduct', als een cultuuruiting, ofwel vanuit een genreperspectief als in eerste instantie een programma dat je op de hoogte brengt van wel en wee in de

²² IBIDEM. P. 40.

²³ IBIDEM, P. 41.

²⁴ DOORMAN, MAARTEN & ZEEMAN, MICHAËL, SAMENSTELLERS. *HET SCHERM DER VERBEELDING*. P. 40-43.

culturele wereld.

3.6 TV3 in het strijdperk

Bas Heijne was tijdens het congres *Bauer zingt Bach* - net als Nelleke Noordervliet - niet erg te spreken over het aanbod van kunst- en cultuurprogramma's: '*Ze worden gemaakt door mensen die ũf een hekel hebben aan kunst ũf aan televisie.*'²⁵

Tegen die achtergrond was tijdens het congres de opdracht aan het NPS-programma *TV3* een weg te vinden tussen enerzijds het uitzenden van hoge cultuur (een wettelijke verplichting voor de NPS) en anderzijds het programma toegankelijk maken voor een groot publiek. Op de vraag hoe het programma zich uit die spagaat zou redden, antwoordde toenmalig eindredacteur Oscar van der Kroon dat *TV3* geen uitdrukkelijke keuze maakt: '*We maken ons programma op basis van journalistieke afwegingen. We zullen onze oren niet laten hangen naar wat de kijkers willen.*'²⁶

In hoofdstuk 4 doe ik verslag van gesprekken met Oscar van der Kroon (voormalig eindredacteur van *TV3*), Cornald Maas (voormalig eindredacteur van VPRO's cultuurmagazine *De Plantage*, voormalig televisierecensent van *de Volkskrant* en medewerker van *TV3*) en Wim de Jong (televisierecensent van *de Volkskrant*). Hoe kijken zij aan tegen de reacties op *TV3* en tegen de reacties op kunst- en cultuurprogramma's in het algemeen en *TV3*? Heeft *TV3* zich uit de spagaat kunnen redden?

²⁵ PEKELDER, WILLEM. "LEKKER MOEILIJK IS HELEMAAL NIET ERG" - CONGRES 'BAUER ZINGT BACH'.

²⁶ IDEM.

Hoofdstuk 4 DRIE GESPREKKEN

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat de weerslag van drie gesprekken met mensen die uit verschillend perspectief betrokken zijn of waren bij *TV3* en ook iets kunnen zeggen over kunst- en cultuurprogramma's in het algemeen. Ik heb interviews gehouden met Oscar van der Kroon (de eerste eindredacteur van *TV3*), Wim de Jong (televisierecensent van *de Volkskrant*) en Cornald Maas (voormalig eindredacteur van VPRO's cultuurmagazine *De Plantage*, voormalig televisierecensent van *de Volkskrant* en medewerker van *TV3*).

Van hen is Van der Kroon vanzelfsprekend het dichtst bij *TV3* betrokken geweest en hij kent het klappen van de zweep in Hilversum erg goed. Maas is weliswaar bij *TV3* betrokken, maar heeft bovendien beroepshalve een overzicht over het hele medialandschap (de reden waarom hij als *mediawatcher* was aangetrokken voor het programma). De Jong ten slotte is een van de grootste criticasters van *TV3* en vertegenwoordigt in dit onderzoek de buitenwacht. Op die manier zijn betrokkenen bij *TV3* op drie niveaus vertegenwoordigd in dit onderzoek.

4.2 Oscar van der Kroon

Oscar van der Kroon is onder andere voormalig redacteur van het *NOS Journaal* en chef van de centrale redactie van *NOVA*. Hij was ook onderzoeksjournalist voor het televisieprogramma *Zembla*. In die hoedanigheid bracht hij de bouwfraude in Nederland aan het licht. Oscar van der Kroon heeft het grootste deel van de voorbereidingen op *TV3* voor zijn rekening genomen. Hij heeft onder andere de presentatoren aangetrokken en de redactie samengesteld.

In zijn analyse van de felle reacties op *TV3* maakt Van der Kroon onderscheid tussen interne en externe factoren. Zo wijst hij op de kwetsbaarheid van Elk cultuurprogramma als een externe factor.

'Of het nou meer een cultuurprogramma was of een kunstprogramma, historisch gezien zijn zulke programma's altijd kwetsbaar geweest.'

Volgens Van der Kroon blijkt uit de historie dat de belangstelling voor kunst en cultuur op televisie beperkt is. Het succes ervan is vaak afhankelijk van de presentator. Adriaan van Dis, Hanneke Groenteman en Pierre Janssen zijn voorbeelden van succesvolle presentatoren. Daarbij loopt de interesse van doelgroepen sterk uiteen: wie van boeken houdt, hoeft niet per se ook van ballet te houden; een film liefhebber hoeft niets met beeldhouwkunst te hebben. In tegenstelling tot algemeen nieuws en sport, is de belangstelling voor kunst en cultuur van zichzelf niet 'dwingend' en niet of nauwelijks 'dwingend' te maken: de opwinding is niet algemeen als een regisseur opstapt bij een toneelgezelschap bijvoorbeeld. En sommige kunstvormen zijn niet geschikt voor televisie, zoals toneel. En ten slotte luistert volgens Van der Kroon de programmering heel nauw: kunst en cultuur past bijvoorbeeld wel op zondagmiddag, maar niet in de zomer en niet in de vooravond.

Juist vanwege die kwetsbaarheid was het ook moeilijk om voor het dagelijkse *TV3* in de onderhandelingen met de netcoördinator en de andere Nederland 3-omroepen een prominente plek in het zendschema te krijgen - de tweede externe factor. *TV3* werd in de eerste helft van het eerste seizoen uitgezonden van 19.30 tot 20.00 uur en in de tweede helft van 19.00 tot 19.30 uur.

'TV3 is geprogrammeerd op een kwetsbare manier. Dit tijdstip vraagt om hoge kijkcijfers en dat is traditioneel moeilijk voor cultuurprogramma's. Bovendien waren de uitzendingen vooral in de zomer. Dan zijn er gewoonlijk minder televisiekijkers dan in de andere periodes in het jaar. En het culturele seizoen loopt dan af en de uitzendingen stopten kort na het begin van een nieuw cultureel seizoen. Dat maakte ons werk - een dagelijks cultureel programma met de nadruk op de actualiteit - ook moeilijker.'

De derde externe factor die Van der Kroon noemt, is de pretentieuze promotiecampagne die voorafging aan de start van *TV3*. Die noemt hij 'extern' omdat de motieven ervoor waren ingegeven door eisen van buitenaf. Het ambitieniveau van het aantal kijkers was vrij hoog voor een cultuurprogramma. Dat was onder andere het gevolg van de programmering (uitzendingen op dat tijdstip op Nederland 3 worden geacht enkele honderdduizenden kijkers te trekken en liefst meer dan enkele om het net te versterken) en de grote investering die de NPS heeft gedaan in het programma (*TV3* was een belangrijk nieuw programma voor deze omroep).

'Om met het programma toch zoveel mogelijk kijkers te trekken, was het advies om herrie te maken. We hebben daarom een pretentieuze promotiecampagne gevoerd.'

De promotiecampagne bestond onder andere uit de landelijke verspreiding van affiches in onder andereabri's en posterzuilen. Op de opvallende, rode affiches waren de twee presentatoren afgebeeld onder de kreet 'Eindelijk!'. In sommige varianten waren zij vergezeld van Ronald Giphart, schrijver en medewerker aan *TV3*. Op de affiches stond verder geen toelichting, behalve de aankondiging dat *TV3* vanaf 26 april 2004 dagelijks op Nederland 3 te zien zou zijn. Samenvattend stelt Oscar van der Kroon:

'Met de combinatie kwetsbaar-ambitieuus/pretentieuus hebben wij in eerste instantie zelf de deur opengezet voor hele harde reacties.'

Maar er waren nog meer redenen voor de felle reacties. Zo wijst Van der Kroon erop dat de twee meest uitgesproken televisierecensenten wat *TV3* betreft (Wim de Jong van *de Volkskrant* en Hans Beerekamp van *NRC Handelsblad*) 'allebei dol zijn op Nederland 3.' Zij geven daarom programma's van dat net buitenproportioneel veel aandacht. Bovendien, vermoedt hij, is het neersabelen en breken van programma's voor hen leuker dan het ophemelen ervan. De reputatie van *ÉÉN* van de twee presentatoren, Matthijs van Nieuwkerk, is bovendien omstreden en ook aanleiding voor extra aandacht.

'En niet te vergeten: het programma was ook nog niet goed. Dat was voor

sommigen ook een reden om er hard in te gaan. Een programma als TV3 moet twee jaar lopen om echt goed te worden. Het moet groeien. Maar die kans heeft TV3 nog niet gekregen.'

In NPS-kringen is in de aanloop naar TV3 volop gediscussieerd over hoe het programma er uit moest gaan zien. De uiteenlopende gedachten daarover hebben ervoor gezorgd dat de uiteindelijke opzet van het programma een compromis was; dat is een van de interne factoren die volgens Van der Kroon een rol hebben gespeeld bij de beoordeling van het programma door de buitenwacht.

'Maak je een kunstprogramma? Of maak je een aangenaam programma over kunst waarin je dagelijks wordt bijgepraat? Dan was er de vraag of het een magazine zou worden of puur een talkshow. Uiteindelijk is in de samenstelling van de redactie zwaarder ingezet op de 'kunstpoot' - maar zo was de focus eigenlijk 'te chique' voor de oorspronkelijke bedoeling van het programma. Het werd meer een kunstprogramma dan een cultuurmagazine en was daardoor nûg kwetsbaarder.'

Uit onderzoek blijkt dat 8 procent van de Nederlandse bevolking geïnteresseerd is in zulke 'high culture'; van hen heeft 26 procent naar TV3 gekeken. 'Dat is een goede score,' aldus Van der Kroon. Mensen met een lage culturele affiniteit hebben niet naar het programma gekeken. Wel bereikte TV3 de gestelde doelgroepen goed: de zogeheten 'tolerante wereldburgers' en 'participerende burgers'. De groep die TV3 als nieuwe groep wilde aanspreken - de zorgzame opvoeders, die in het algemeen weinig naar de televisie kijken - is iets beter bereikt dan gemiddeld.

De intensiteit van de reacties op en de recensies van TV3 hebben Oscar van der Kroon verrast. De officiële presentatie van het programma tijdens het NPS-congres *Bauer zingt Bach* was tegelijk het startschot voor een storm van kritiek.

'Let wel, ik ben er in de voorbereidingen voortdurend door iedereen voor gewaarschuwd. In gesprekken met collega's en met allerlei mensen uit het culturele leven kreeg ik steeds te horen dat ik er op moest rekenen dat er veel tegenwind zou komen. "Ze zullen je proberen te pakken" was de waarschuwing van een acteur. Voor alle nieuwe programma's geldt dat er altijd veel kritiek komt. Dat gebeurde ook bijvoorbeeld met het nieuwe programma van Angela Groothuizen, Angela & Co. Maar de hevigheid van de kritiek op TV3 heeft me erg verbaasd.'

4.3 Cornald Maas

Cornald Maas is onder andere voormalig redacteur van de VARA-programma's *Sonja op Zaterdag* en *De Schreeuw van de Leeuw*. Hij was eindredacteur van het kunst- en cultuurmagazine *De Plantage* van de VPRO en schreef televisierecensies in *de Volkskrant*. In het eerste seizoen van TV3 verscheen hij als mediawatcher regelmatig in de uitzendingen.

In het gesprek kijkt Maas naar aanleiding van TV3 en de reacties op het

programma naar kunst- en cultuurprogramma's in het algemeen.

'Het gaat vaak mis met kunst en cultuur op televisie omdat de makers door de knieën gaan. Je moet niet de massa willen bereiken, die kijken toch niet. Mij lijkt het vooral belangrijk zo'n programma de opdracht geven in elk geval de geïnteresseerden te bereiken. Die groep kan best ruimer zijn dan ie nu vaak is - de kleinst mogelijke - en dat kan Écht zonder door de hurken te gaan. Volgens mij is een kijkeraantal van 300 ± 350.000 een heel behoorlijk streven. Het hoort bij de taak van de publieke omroep zo'n publiek te bereiken, daarom is het Uur van de Wolf op prime time en moet er ook een behoorlijk kunst- en cultuurprogramma zijn. Zeker n· eigenlijk, omdat er tegenwoordig weinig respect is voor culturele uitingen en er een groot gebrek is aan onderscheidend vermogen bij beleidsbepalers. Van die mensen als Hannah Belliot die omvallen als ze Joop van den Ende tegenkomen staan nu overal aan het roer.'

Maas is zich bewust van de beperkingen van het medium televisie, maar hij vindt desondanks dat kunst en cultuur zeker thuishoren op televisie:

'Ik vind ook dat kunst en cultuur en televisie wel goed bij elkaar passen. Televisie heeft als medium van origine veel potentie de verbeelding te prikkelen, meer dan de krant bijvoorbeeld. Een prachtige dramaserie op televisie kan kunst zijn. En televisie kan goed laten zien wat bijvoorbeeld fotografie, film, dans, architectuur vermogen. De krant is eigenlijk alleen beter als het gaat om het geschreven woord. Over boeken praten levert vaak een abstractie op die de televisie niet kan verdragen. Je hebt het op televisie al snel niet meer over de thematiek, maar over de ontstaansgeschiedenis van een boek. En toch kun je op televisie ook anderen dan alleen de goedgebekte schrijvers laten zien. Goede interviewers kunnen ook de kunstenaars die op het eerste gezicht wat minder makkelijk zelf hun verhaal toch ook laten bloeien op televisie. De interviewer moet dan wel bijvoorbeeld iemands onnadrukkelijkheid kunnen aanvoelen of de vrije associaties van een kunstenaars de ruimte kunnen geven. Een praatprogramma valt of staat met de presentator.'

Oscar van der Kroon noemt kunst en cultuur op televisie 'kwetsbaar', maar Cornald Maas is het daar niet helemaal mee eens:

'Nee, dat vind ik eigenlijk niet. Niet als je het goed doet. Niet als je een presentator hebt die de vertolking goed kan doen met een kunstenaar aan tafel. Je moet geen dollen verwachtingen van de kijkcijfers hebben. En je moet ook ruimte krijgen, van de beleidsmakers en ook van de kritiek.'

Het is waar dat er historisch gezien altijd veel kritiek is geweest op kunst- en cultuurprogramma's. Maar terugblikkend kan Maas ook verschillende cultuurprogramma's noemen die in de bovenbeschreven opzet - dat wil zeggen: een goede presentator, niet te hoge verwachtingen - geslaagd zijn.

'Een beetje raar om te zeggen want ik was zelf eindredacteur, maar De

Plantage was een geslaagd programma. Daarvoor had Hanneke Groenteman een programma, Roerend Goed, dat niet bij haar paste; De Plantage gaf haar het bed dat haar past. De onderwerpen in het programma waren niet alleen de dingen die zij wilde, maar de redactie legde haar ook dingen op. Dat ging goed omdat we een heel hecht team hadden. Het literaire programma van Adriaan van Dis wordt altijd genoemd, maar hij deed het ook echt heel goed. En tegenwoordig is het Uur van de Wolf mooi evenwichtig in de onderwerpkeuze. Bovendien slaagt het programma erin een consistente benadering te hanteren. De toon is goed.'

Volgens Cornald Maas zijn er verschillende criteria waaraan cultuurprogramma's moet voldoen om kans van slagen te hebben. Maar je moet ook de verschillende typen cultuurprogramma's goed onderscheiden.

'Bij een goede talkshow over kunst en cultuur is het noodzakelijk dat de presentator z'n eigen persoonlijkheid en eigen beleving tot inzet van het programma maakt. Ook de onderwerpkeuze is belangrijk: kies ook 'ns voor dingen die anders niet zoveel aandacht krijgen.'

'Voor een goede documentaireserie geldt dat het altijd voor de kijkers duidelijk moet zijn wat je laat zien; dat betekent dat je als makers of samenstellers moet geloven in wat je laat zien. Dat is bij kunst en cultuur veel moeilijker dan bij politiek of sport op televisie. Zo'n serie heeft altijd een zekere consistentie in benadering nodig. Een toon die Kunststof van de NPS heeft op de radio; het maakt niet uit wat voor onderwerp, de toon is elke dag gelijk.'

'Een probleem is dat een programma vaak Ûf te abstract en te 'klein' is waardoor het grote publiek er z'n neus voor ophaalt, Ûf te veel door de knieën gaat waardoor de anderen weer boos worden. Programma's mislukken daardoor. Ga je door de knieën, dan schiet je snel je doel voorbij. Zoals bijvoorbeeld Ticket van de AVRO, dat heel groot inzet maar op prime time op zaterdag en toch maar iets van 500.000 kijkers haalt. Net als Kaft van RTL4, dat bereikte Ën de geÛnteresseerden Ën de brede groep kijkers niet.'

De hoeveelheid aandacht voor TV3 staat niet op zichzelf, denkt Maas. Krijgen kunst- en cultuurprogramma's in het algemeen meer aandacht dan andere programma's?

'Kunst en cultuur staan dicht bij de mensen die over televisie en cultuurprogramma's schrijven dan andere onderwerpen. Hans Beerekamp vindt bijvoorbeeld R.A.M. van de VPRO geweldig, die zit aan de intellectuele kant en zit ook zelf in de filmwereld. De Jong voelt zich juist vaak buitengesloten en heeft echt een persoonlijk probleem met de zogenaamde 'Amsterdamse cultuurscene'. Over De Plantage is ook veel gepraat. Vaak negatief, maar er werd ,berhaupt veel over geschreven. En

dat was ook goed. We wilden ook dat er iets gebeurde, een rel bijvoorbeeld, maar dat kun je ook regelen door een goeie journalistieke aanpak van een debat. We deden dat door de ene cultuur tegenover de andere aan tafel zetten, Lennart Nijgh versus John Ewbank en Marco Borsato bijvoorbeeld.'

TV3 kreeg volgens Cornald Maas nog eens extra tegenwind, doordat het programma een erfenis met zich meedroeg van veel mislukte programma's. Die erfenis kwam naar boven toen het format van TV3 gepresenteerd werd tijdens een NPS-congres in maart 2004 (zie paragraaf 1.1. De premiëre van TV3).

'Eigenlijk was TV3 zelf in maart al voor de uitzendingen afgeserveerd. Tijdens het NPS-congres ging het mis en daarna was de sfeer op voorhand al anti. Die stemming bestaat trouwens al langer. In 1988 heb ik Jan Blokker geïnterviewd bij de start van Nederland 3 en toen al was er een klimaat van 'het lukt vast niet' over het hele net dat juist bestemd was voor cultuur. De kunstensector zelf is overigens ook wel heel erg weinig flexibel. Dat geldt ook bijvoorbeeld voor het Stimuleringsfonds. Er is erg weinig ruimhartigheid in die sector: neem je een keer een initiatief, dan kan het op niet veel steun rekenen. Dan wordt het vaak grondig bekritiseerd.'

Maar de kritiek op TV3 in het eerste seizoen was niet alleen te wijten aan externe factoren. Net als Oscar van der Kroon concludeert Cornald Maas dat er ook op het programma zelf nog wel het een en ander aan te merken was:

'TV3 is niet uitgegaan van de ambitie te willen laten zien wat de kijkers graag willen zien. Het was te veel een compromis van verschillende ambities. Het programma had verder een belachelijke hypotheek van kijkcijfers, het idee was een marktaandeel 10 te halen. Dat kan nooit! En er waren te veel redacteuren en verslaggevers met een eigen rol. De presentatoren waren te weinig bepalend - hun oprechte beleving moet eigenlijk het programma dragen. En de redactie was te weinig alert en flexibel. De redacteuren zouden een training moeten krijgen in een creatieve aanpak van onderwerpen, en niet alleen goed een gast moeten kunnen regelen en een goeie knipselmap aanleveren.'

4.4 Wim de Jong

Wim de Jong is televisierecensent van *de Volkskrant*. Eerder was hij onder andere lid van de kunstredactie en ontwikkelde hij het *Volkskrant Magazine*, een wekelijkse bijlage bij de krant. Wim de Jong benadrukt dat hij door zijn krant is gevraagd als televisierecensent. Dat was niet zozeer vanwege specifieke expertise op dat terrein:

'En die pretendeer ik ook niet te hebben. Ik reageer terug op televisie, als kijker. In eerste instantie heb ik geprobeerd te schrijven zonder mijn mening te geven, maar het is niet gelukt dat vol te houden. De opdracht van de Volkskrant is het actuele aanbod te beschrijven. Ik beschouw mezelf als

televisiever slaggever, ik registreer wat ik zie, meld dat aan de lezers en geef tegenwoordig ook mijn oordeel.'

Wim de Jong pleit voor toegankelijkheid van kunst en cultuur op televisie, hij vindt het een journalistieke plicht om kunst en cultuur zo toegankelijk mogelijk te brengen.

'Dat was het mooie van het oorspronkelijke idee van TV3, om via filmpjes en verslaggevers onderwerpen te behandelen. Ik vind dat je dingen te weten moet zien te komen door gewoon een verslaggever op pad te sturen in plaats van in de studio de maker direct aan te spreken. Verslaggevers moeten de wereld ontdekken, de straat en kijken wat er aan de hand is. Niet de essayisten en andere denkers moeten dat bepalen.'

De Jong schreef in *ÈÈn* van zijn vier recensies in de eerste week van *TV3* dat hij van het programma hele andere verwachtingen had dan wat het in de eerste week bracht (zie 1.1 De premiÈre van *TV3*).

'Ik verwacht van een cultuurprogramma dat het over de heg van het benauwde Nederlandse cultuurwereldje heen kijkt en journalistieke durf aan de dag leggen. Mensen in de studio vragen is een kwestie van gemakzucht. Wat er mankeert in Nederland is dat er nooit goed over een format is nagedacht, over hoe je een Ècht breed publiek kunt bereiken. Er is ook te weinig jongehonderigheid. Cultuurprogramma's van een uur met vier onderwerpen zoals de Deutsche Welle die bijvoorbeeld brengt, dat kan niet in Nederland. Maar een normale behandeling van de cultuuronderwerpen zou al heel wat zijn. Laat de plechtigheid vallen! Zoals vroeger Van Gewest tot Gewest berichten uit de regio bracht, zo zouden nu berichten over cultuur gebracht worden. Toch doet de NPS het prima en doet ook de AVRO het op zijn manier ook goed.'

In het algemeen heeft Wim de Jong geen moeite met kunst en cultuur op de Nederlandse televisie.

'Ik heb geen echte problemen met de wijze van brengen van bijvoorbeeld de NPS-registraties en VPRO's Vrije Geluiden. De boekenprogramma's, daar heb ik ook geen moeite mee. Ik geloof niet echt dat veel van die programma's vroeg sneuvelen. Denk aan Zeeman met Boeken en Van Dis, die hebben het lang volgehouden. Het gaat meestal om simpele formules: hier praten we intellectueel over boeken. Daar wordt helder over gedaan. Prima.'

Toch is er volgens hem een belangrijk probleem dat een aantal kunst- en cultuurprogramma's parten speelt:

'In Nederland bestaat een soort ideaal dat kunst en cultuur toegankelijk moeten zijn maar juist d-t gaat vaak heel moeilijk. Bijvoorbeeld het nieuwe R.A.M. van de VPRO met Arnon Grunberg: hij verengt en verkleint het programma bewust. Dat doet me denken aan de kunstredactie op de School van Journalistiek waar allemaal meisjes met laktassen rondliepen. Als

boerengozer had ik het gevoel dat zij een eigen incrowdje hadden gecreëerd met eigen geheimen die ze niet met mij wilden delen. Let op, dat is een persoonlijke hang-up! Dat gevoel is vaak geïxtrapoleerd naar televisieprogramma's. Dat gevoel kreeg ik ook bij de presentatie door Hadassah en Matthijs bij TV3 en dat werkt als een rode lap op een stier bij mij. Maar ik weet ook wel dat het echt een vooroordeel is. Maar Grunberg bevestigt dat gevoel met opzet, dat is nuffigheid en mijn stekels gaan ervan overeind staan.'

TV3 leed volgens Wim de Jong ook duidelijk aan die kwaal: in dit geval had het programma in zijn ogen een uitstraling van 'Amsterdamse incrowd' die anderen het gevoel bezorgde buitengesloten te zijn.

'Meteen in de allereerste uitzending was het raak: Gijs Scholten van Aschat kwam aan op z'n fietsje, het zal wel niet met opzet zijn maar het leek wel bedoeld om te benadrukken dat het ging om het nabije Amsterdamse kringetje. Later in de uitzending ontkrachtte hij ook nog 's de actuele aanleiding en werd het meer een open sollicitatie. Daardoor ademde het helemaal een 'ons-kent-ons-sfeer'. Dat kwam later terug bij gasten die eerste even met Van Nieuwkerk op een terrasje zaten of door het raam naar binnen werden geroepen.'

Dat gevoel buitengesloten te worden werd versterkt doordat TV3 volgens De Jong weliswaar mikte op een combinatie van hoge en lage cultuur, maar uiteindelijk toch vooral bleef hangen bij onderwerpen uit de hoge cultuur.

'De formule van TV3 was veelbelovend, de eerste filmpjes waren veelbelovend - onder andere een paar reportages van Aldith Hunkar - en zelfs de klompdansen in de leader vond ik leuk. Maar later kwamen toch weer de bekende clichés. Ik trek de ambitie van het programma niet in twijfel, dat het echt mikte op high en low culture, maar wat je merkt is dat het toch weer vooral high culture wordt. Na het bijdraaien van de formule naar aanleiding van alle kritiek werd het te veel een intellectuele verhandeling. Als programmaformat was het niet meer interessant. Het kwam dicht bij potsierlijkheid, zoals de uitzending met alt-saxofonist Benjamin Herman waarbij Van Nieuwkerk en sidekick Ronald Giphart vingerknippend in beeld kwamen. Te chique, alsof het alleen verfijnde kunst is - jaren vijftig en incrowd. En dat kan echt niet, zeker niet als je ook de bedoeling hebt jongeren te trekken.'

Wim de Jong schreef in de eerste week van de uitzendingen van TV3 maar liefst vier keer een kritische recensie, vooral omdat er aandacht vooraf was dat hij oprecht nieuwsgierig was naar het programma.

'Zelf heb ik me door TV3 pas goed gerealiseerd wat het effect van mijn schrijven kan zijn. Maar de aandacht voor het programma leek mij in dit geval door de heisa vooraf gelegitimeerd. Want er was anderhalf jaar aan

gewerkt, en ik was echt geprikkeld door de kracht van de reclamecampagne en alle interviews vooraf. De spankracht van TV3 belooft ook veel. Er was geen enkele bescheidenheid van de kant van de NPS en volop bluf, en dan mag je ook bluf terug verwachten.'

De Jong denkt dat kunst en cultuur op televisie sowieso veel aandacht krijgen.

'Iedereen wil verstand hebben van kunst en cultuur. Iedereen wil zich er graag een mening over vormen. Kunst en cultuur zijn ook kwetsbaar op televisie. Want het verhoogt nooit de kijkcijfers. Het is a priori bestemd voor een klein publiek. En het gaat over emoties en gevoelens, er komt weinig harde materie aan de orde. En er heerst een standaardvaagheid. Je kunt het gemakkelijk flauwekul vinden, zo van "mijn dochter van vier kan dit ook". Kijk, van jonge sportjournalisten kun je niet verwachten dat ze het compleet anders gaan doen dan hun voorgangers, hetzelfde geldt bij actualiteitenrubrieken. Maar in het geval van kunst en cultuur op televisie zit je het dichtst aan tegen creativiteit en vernieuwing. Dus zijn de verwachtingen altijd hoog.'

Hoofdstuk 5 TV3 EN DE THEORIE - CONCLUSIE

5.1 Open armen?

'Een dagelijks kunstprogramma op televisie voor een breed publiek is een goed idee' - ik schreef al dat dat een van de aanbevelingen was in het Stimuleringsfondsrapport *Kunst en cultuur op televisie* (2000). De aanbeveling is het resultaat van tien gesprekken met *insiders*: negen eindredacteuren van kunstmagazines en Een regisseur.

De slogan van de promotiecampagne voor TV3 - 'Eindelijk!' - kwam ook voort uit enthousiasme voor de komst van een dagelijks cultuurmagazine. In de voorbereidende gesprekken in de cultuursector was 'eindelijk elke dag kunst en cultuur op televisie' een veelgehoorde verzuchting; volgens velen werd het wel eens tijd dat er op televisie dagelijks aandacht was voor kunst en cultuur. Dat was nog niet eerder het geval geweest.

Dat betekent - als je het voorzichtig formuleert - dat een programma als TV3 kennelijk welkom was. Maar je kunt ook zeggen dat er reden was te verwachten dat TV3 met open armen zou worden ontvangen. Maar dat was - afgaand op het NPS-congres in maart, de krantenrecensies en de drie interviews - niet het geval, integendeel. Hieronder volgt een analyse van de oorzaken daarvan, gerelateerd aan de theoretische overweging uit hoofdstuk 3.

5.2 Onbenulligheid

Zoals verschillende citaten in hoofdstuk 1 al laten zien, was de kritiek op TV3 niet van de lucht - zelfs al vóór de uitzendingen, volgens het verslag van het NPS-congres en volgens Oscar der Kroon en Cornald Maas. Maar ook na een wat langere periode van uitzendingen valt het programma niet goed.

Televisierecensent Hans Beerekamp concludeert in *NRC Handelsblad* na een paar weken van uitzendingen op 25 mei 2004:

'Het verschrikkelijkste voorbeeld van [dit] marktdenken is de NPS-rubriek TV3. Doelgroepverkenningen en kijkersprofielen hebben na een jaar brainstormen geleid tot een dagelijks magazine over kunst en media (...) Zo'n programma moet groeien. Maar het is er na twintig afleveringen niet beter op geworden. Het concept is nog steeds dat je de kijker om half acht vooral niet mag lastig vallen met mensen die verstand hebben van een onderwerp, of iets langer dan een paar minuten over hetzelfde praten. De idiote presentatoren van de reportages gaan prat op hun eigen onbenulligheid. (...) Ook de gesprekjes met de hoofdgast zijn doorgaans amechtig en nietszeggend.'

Beerekamp kiest in zijn recensie voor een cultuurperspectief op het programma. Hij gaat weliswaar in op de meer technische kanten en op het concept van het programma, maar de kernwoorden in de geciteerde tekst zijn 'verstand', 'idiote presentatoren', 'onbenulligheid' en 'nietszeggend'. Daarmee hanteert hij het onderscheid tussen hoge en lage cultuur als beoordelingskader voor TV3.

Beerekamp benadrukt met zijn woordkeus dat cultuur een middel is om onderscheid te maken - in dit geval misschien tussen degenen met verstand van kunst en cultuur en degenen zonder, en tussen hoge cultuur en de massacultuur. Die indruk wordt bevestigd door de opmerking van Cornald Maas dat Beerekamp in zijn ogen ‘aan de intellectuele kant’ zit.

Hiermee sluit Beerekamp overigens aan bij de opvatting van zijn (*NRC Handelsblad*-collega) Bas Heijne, zoals diens citaat in paragraaf 3.1 laat zien. Volgens de inschatting van Hans Beerekamp slaagde *TV3* er niet in de hoge cultuur recht te doen en hij zag zo de constatering van Bas Heijne bewaarheid worden. In zijn ogen heeft *TV3* zich niet kunnen redden uit de spagaat die tijdens het NPS-congres werd besproken: *TV3* is wat hem betreft te veel de populaire en vluchtige kant opgevallen. Op 3 mei 2004 liet Beerekamp dat al doorschemeren in zijn televisierubriek in *NRC Handelsblad*:

“Dit was R.A.M., een programma over kunst en cultuur voor een intelligent publiek, dag!”, zo kondigde gisteren VPRO-presentator George van Houts af. De provocatie was gericht aan het adres van TV3 (NPS), dat inderdaad de eerste week ernstig teleurstelde. (...) De nuttigste kunstrubriek is nog steeds R.A.M., waarin ook iets uitgelegd werd, (...).’

Maar de theorie van het postmodernisme en de bestempeling van televisie als een postmodernistisch medium bij uitstek (zie paragraaf 3.2 Postmodernisme en 3.2 Cultuur en sociale klassen) roepen de vraag op of een zo strikte scheiding tussen hoge en lage cultuur nog wel van toepassing is op een televisierubriek die mikt op een zo breed maatschappelijk gebied als *TV3*. *TV3* bedoelt een cultuur-, media- en lifestylemagazine te zijn, en overschrijdt daarmee eigenlijk als vanzelf voortdurend de ‘oude’ grens tussen hoge en lage cultuur. De doelstelling van eindredacteur Oscar van der Kroon om het programma in eerste instantie op basis van journalistieke afwegingen te maken (zie paragraaf 3.6 *TV3* in het strijdperk) is daar een illustratie van. Op basis van die journalistieke afwegingen kunnen alle denkbare culturele onderwerpen in aanmerking komen voor aandacht in *TV3*. In retrospect zijn inderdaad onderwerpen uit zowel lage als hoge cultuur aan de orde gekomen in het eerste seizoen.

5.3 Buitengesloten

Ook *Volkskrant*-recensent Wim de Jong hanteert een cultuurperspectief voor de beoordeling van *TV3*, maar hij komt tot een oordeel tegenovergesteld aan het oordeel van Beerekamp. De belangrijkste indruk van het programma die hij in het interview rapporteert is die van incrowd en ‘het Amsterdamse kringetje’. Hij erkent dat het vooral een persoonlijke hang-up is, maar hij krijgt de indruk als kijker eigenlijk buitengesloten te worden. Daarmee refereert De Jong aan het onderscheidende aspect van cultuur. De houding van De Jong ten opzichte van *TV3* - de uitsluiting die hij ervaart door de benadering en de onderwerpkeuze - past bij de ideeën van Bourdieu, die de visie op cultuur koppelt aan hiërarchische verhoudingen in de samenleving. In zijn ogen is cultuur het middel bij uitstek om

ons te onderscheiden van anderen (zie paragraaf 3.3 Cultuur en sociale klassen).

Door zijn kritiek toe te spitsen op het aspect van 'onderscheiding' betreft De Jong verschillen tussen sociale klassen - of in dit geval tussen sociale gemeenschappen (hier tussen 'Amsterdam' en 'de rest van Nederland') - in de discussie, die volgens zowel Jan Blokker (zie paragraaf 3.4 Strijdtoneel) en Hermes en Reesink (zie paragraaf 3.3 Cultuur en sociale klassen) inmiddels achterhaald zijn door de ontwikkeling van de media in het algemeen en de televisie in het bijzonder. Blokker betoogt dat iedereen die dat wil via de televisie aan een cultuurmonopolie kan ontsnappen (hoewel dat voor een televisierecensent misschien niet helemaal opgaat). Hermes en Reesink schrijven dat de herkomst van cultuuruitingen steeds minder prominent is en in elk geval steeds lastiger te bepalen is. De vraag is of *TV3*, doordat het in het eerste seizoen vanuit Amsterdam gemaakt werd, wellicht automatisch in een verdachte hoek zat in de ogen van Wim de Jong.

Opvallend is overigens dat Wim de Jong het programma - zoals gezegd in tegenstelling tot Hans Beerekamp, die het programma gebrek aan diepgang verwijt - te veel een intellectuele verhandeling vindt. *TV3* is volgens hem eerder te nuffig en te veel 'high culture', dan toegankelijk voor grotere groepen kijkers; hij schaart het programma in dat opzicht in dezelfde categorie als *R.A.M.* van de VPRO.

5.4 Fundamentele verschillen

Beide recensenten beoordelen *TV3* dus vanuit hetzelfde perspectief, maar komen tot precies tegenovergestelde oordelen. De makers van *TV3* hebben steeds voor ogen gehad niet expliciet te kiezen tussen hoge en lage cultuur en een breed toegankelijk programma te maken, maar zijn kennelijk - gezien de aard van de kritiek en de vooral in eerste instantie tegenvallende kijkcijfers - niet helemaal in die opzet geslaagd. En dat terwijl er vooraf wel relatief veel aandacht besteed is aan doelgroepenonderzoek en andere professionele voorbereiding van het programma.

De fundamentele verschillen in beoordeling door de recensenten en tussen doelstelling en resultaat kunnen voortkomen uit het postmodernistisch karakter van het medium televisie zoals dat beschreven is in hoofdstuk 3. De doelstelling niet te kiezen tussen hoge en lage cultuur maar in plaats daarvan te beslissen op journalistieke gronden kan hebben bijgedragen aan verwarring over de aard van het programma bij kijkers en critici. De journalistieke overwegingen op basis waarvan elke dag een uitzending van *TV3* is samengesteld, zijn misschien te weinig doorzichtig geweest om als houvast te dienen.

Hermes en Reesink schrijven dat de hedendaagse postmoderne cultuur zich aan ons voordoet als een lastig te ontwarren kluwen waarin absolute tegenstellingen hebben plaatsgemaakt voor glijdende schalen. Scherpe waardeoordelen zijn volgens hen steeds lastiger vol te houden. Zij wijzen erop dat het steeds problematischer wordt een heldere grens tussen hoge en lage cultuur vast te stellen. *TV3* wilde die grens niet bepalen, maar is door de critici wel

beoordeeld alsof het een programma over hoge cultuur was - of had moeten zijn. Dat kan een verklaring zijn voor de uiteenlopende inschatting van het programma door critici De Jong en Beerekamp. Tegelijk kan het ook aan de kennelijke onduidelijkheid over de exacte aard van het programma voor de buitenwereld hebben gelegen dat *TV3* in het eerste seizoen minder kijkers heeft getrokken dan gehoopt en gewenst was.

‘Een wat ongelukkige tussenvorm’ noemt schrijfster Nelleke Noordervliet kunst- en cultuurprogramma's in de bundel *Het scherm der verbeelding* (zie paragraaf 3.5 Cultuuruiting of programma); die karakterisering is zeker van toepassing op *TV3* in het eerste seizoen. Het programma koos - bewust - niet voor puur hoge of puur lage cultuur en bood de kijkers en critici daardoor te weinig houvast. En het bleef wankelen tussen het bereiken van een groot publiek en een diepgaander onderwerpkeuze. Tegelijk kon het programma het ook nooit goed doen. Een groter aandeel van onderwerpen uit de populaire cultuur was hoogstwaarschijnlijk ten prooi gevallen aan de kritiek van ‘de kant van Beerekamp’. Meer onderwerpen uit de hoge cultuur had de goedkeuring van ‘de kant van De Jong’ waarschijnlijk niet kunnen wegdragen.

5.5 *TV3* in 2005

In het begin van 2005 valt de definitieve beslissing of *TV3* ook dat jaar weer te zien zal zijn. Bij die beslissing speelt de forse kritiek ‘van buiten’ een rol, net als de achterblijvende kijkcijfers van het eerste seizoen. Tegelijk is ook zelfkritiek de programmamakers van de NPS niet vreemd, zoals de opmerking van voormalig eindredacteur Oscar van der Kroon demonstreert: *‘het programma was ook nog niet goed’*. Want in het ‘strijdtonel’ rond *TV3* speelden ook zaken rond het nog niet werkende format van het programma een belangrijke rol. De vorm van *TV3* wisselde nogal eens in het eerste seizoen onder druk van de kritiek en de kijkcijfers.

TV3 is opgezet als magazine, met onder andere afwisselend studiosgesprekken, korte berichten en reportages. Het belangrijkste probleem daarbij was dat het programma een erg onrustige indruk gaf. Om meer rust in te bouwen, kreeg het programma na verloop van tijd meer het karakter van een talkshow, tot teleurstelling van onder andere Wim de Jong (zie paragraaf 4.4 Wim de Jong). Er is een overvloed aan talkshows op de Nederlandse televisie; die ‘oude’ vorm deed te weinig recht aan de oorspronkelijke bedoeling van *TV3* een vernieuwend programma te zijn dat de oude grenzen tussen hoge en lage cultuur links laat liggen en z'n eigen weg kiest op basis van journalistieke gronden. Daarmee droeg de vormwijziging waarschijnlijk bij aan de verwarring rond de aard van *TV3*.

Maar misschien schuilt toch juist in het format, in de meer technische kant van het programmamaken, een sleutel naar een succesvoller tweede seizoen. Cornald Maas pleit voor een consistente toon in kunst- en cultuurprogramma's: als je als programmamakers erin slaagt via de vorm van het programma voldoende

houvast te bieden aan de kijkers, dan wordt de ogenschijnlijk diversiteit van onderwerpen - uit hoge of lage cultuur - een minder storende factor, denkt hij (zie paragraaf 4.3 Cornald Maas).

Als het programma in 2005 terugkeert, is de belangrijkste opdracht aan de programmamakers van de NPS voor 2005 daarom een vaste vorm voor *TV3* te kiezen, die vorm vast te houden en de kans te geven te groeien. Dat is tegelijk een aanpak die past bij de postmodernistische wortels van het programma: vorm die prevaleert boven inhoud is een kenmerk bij uitstek van het postmodernisme. Belangrijk voor het welslagen van *TV3* in een tweede seizoen is ook dat de druk van buitenaf minder is dan in 2004; daarvoor is te hopen dat het programma minder dan in 2004 op de huid wordt gezeten door kijkcijfereisen en de critici.

LIJST VAN GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- 1 Adler, Richard, Cater, Douglas. *Television as cultural force*. New York: Praeger Publishers, 1976.
- 2 Booms, Jenny et al. *De antenne van Belbal*. Amsterdam, Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties, 2003
- 3 Doorman, Maarten & Zeeman, Michail, samenstellers. *Het scherm der verbeelding*. Amsterdam: Meulenhoff/Kritak, 1998.
- 4 Gans, Herbert J. *Popular culture & high culture - an analysis and evaluation of taste*. New York: Basic Book, 1999.
- 5 Hermes, Joke & Reesink, Maarten. *Inleiding televisiestudies*. Amsterdam: Boom, 2003.
- 6 Mewe, Martijn. *Cultuur in Hilversum. Een onderzoek naar de cultuurprogrammering van de publieke omroep*. Scriptie Vakgroep Film- en Televisiewetenschap, Universiteit van Amsterdam, 1997.
- 7 Pearson, Roberta E., Simpson, Philip. *Critical dictionary of film and television theory*. Londen: Routledge, 2001.
- 8 Pekelder, Willem. *"Lekker moeilijk is helemaal niet erg" - congres 'Bauer zingt Bach'*. Intern verslag NPS, 2004.
- 9 Schilte, EsmÈe. *Kunst en cultuur op televisie*. Amsterdam: Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties, 2000.
- 10 Williams, Raymond. *Television*. Londen: Routledge, 2003.